

Ritka kodifikációs hiba a trianoni szerződésben, avagy milyen nemzetközi jogi következményei lehettek egy elírásnak?

Tóth Norbert

1. A probléma

Érdekes nemzetközi jogi, szerződésértelmezési problémát rejt a trianoni békeszerződés (kihirdette: 1921. évi 33. tc.), amelynek ma már azonban nincs gyakorlati jelentősége, ugyanakkor tanulságul szolgálhat napjaink szerződéselőkészítői és jogalkalmazói számára is. Arról van szó, hogy a Nagy-Trianon palotában 1920. június 4-én Magyarország, valamint huszonkétⁱ másik ország/részes félⁱⁱ képviselője által aláírtⁱⁱⁱ békeszerződés 152. cikkét tévesen fogalmazták meg az egyezmény szövegezői. A hivatkozott cikk (2) bekezdésének hivatalos magyar szövege szerint ugyanis „[A] Magyar Kormány kötelezi magát: (...) hogy megbünteti azokat az *osztrák* hivatalnokokat és magánosokat, akik a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak jelenlétét netán titokban tartanak, vagy jelenlétét, miután arról tudomást szereztek, nem jelentenék be.”^{iv} Ez a bekezdés a „Hadifoglyok és sírhelyek” címet viselő VI. részben található és azt kívánta biztosítani, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarország joghatósága alá tartozó, hadifogoly jogállású, illetve internált polgári személyek hollétét az említett hatalmak képviselői meg tudják állapítani, továbbá az ezt esetlegesen akadályozó magyar hivatalos, illetve magánszemélyeket meg lehessen büntetni. A szerződő felek szándéka, a hivatkozott bekezdésszel ellentétben logikusan nem az volt, hogy a magyar kormány „osztrák hivatalos és magánszemélyeket” büntessen meg ilyen esetekben, amelyre nyilvánvalóan ténylegesen nem is kerülhetett volna sor. Ebben az esetben nem a magyar fordító hibázott, ugyanis a francia eredetiben szó szerint ugyanezt olvashatjuk: „Le Gouvernement hongrois s'engage: (...) à prendre les sanctions contre les fonctionnaires ou particuliers *autrichiens* qui auraient dissimulé la présence d'un ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, ou qui auraient négligé d'en révéler la présence après en avoir eu connaissance.”^v Igaz ugyanakkor az is, hogy a trianoni szerződés angol és olasz szövegváltozataiban az inkriminált szövegrészlet a szerződő felek feltehető akaratával megegyező módon „Hungarian”-ként, illetve „ungheresi”-ként, vagyis helyesen szerepel. A problémát viszont az jelenti, hogy a trianoni szerződést bár három nyelven, franciául, angolul és olaszul is megszüvegezték és hitelesítették, eltérés esetén – két rész kivételével^{vi} – a francia változatot kell alapul venni.^{vii} Emiatt hiába vette észre a magyar fordító a hibát, azt a trianoni szerződés módosítása nélkül

nem korrigálhatta, ráadásul a magyar nyelvű szövegváltozat nemzetközi jogi értelemben nem minősül hitelesnek. A trianoni szerződés Törvénytarban kihirdetett verziójához a jelzett ponton egy lábjegyzetet tettek, amely a „helyesen: magyar” megjegyzést tartalmazza. A kérdés, csak az, hogy pusztán a nemzetközi szerződések értelmezésének módszereivel, a szerződés szövegének módosítása nélkül, kiküszöbölhető volt-e egy ilyen kodifikációs hiba? Nem tudunk arról, hogy ez a pontatlanság, amely nyilvánvalóan abból eredt, hogy a szerződés szövegezését ténylegesen végzők azt az Ausztriával 1919. szeptember 10-én aláírt Saint-Germain-en-Laye-i szerződésből^{viii} változtatások nélkül „emelték át.” Erre a következtetésre jutottak a trianoni szerződéshez „azon melegében,” már 1921-ben elkészített magyarázat szerzői is, megjegyezve, hogy „helyesen” itt „magyar” hivatalnokokat és magánosokat kell érteni.”^{ix} Érdekesség, hogy a Saint-Germain-en-Laye-i szerződéshez jóval később készült osztrák kommentár, jóllehet az osztrák békeszerződést valamennyi „társával,” így a trianonival is szövegszerűen összehasonlították a szerzők, nem vették észre ezt a hibát, mindössze annyit jeleztek, hogy a megfelelő magyar szövegrész megegyezik („*entsprechend*”)^x az osztrákéval, noha annak egy ponton legalábbis, de éppenhogy különböznie kellett volna. A szövegformula „prototípusa” természetesen ebben az esetben is a Németországgal kötött 1919. évi versailles-i békeszerződés volt,^{xi} az idézett hibához hasonlót azonban sem abban, sem pedig a Bulgáriával ugyanabban az évben kötött Neuilly-sur-Seine-i szerződésben,^{xii} esetleg a Törökország által aláírt, de hatályba nem lépett 1920. évi Sèvres-i szerződésben^{xiii} nem vétettek a kodifikátorok.^{xiv} A kérdés ezek után már csak az, hogy milyen jogi megoldások maradtak Magyarország számára, ha a szerződő felek feltehető szándéka szerint, vagyis magyar hivatalos és magánszemélyekkel kapcsolatban akarta végrehajtani a trianoni szerződés hivatkozott rendelkezését?

2. A szerződés részleges érvénytelensége – mint elméleti lehetőség

A nemzetközi szerződésekre alkalmazandó nemzetközi jogi szabályokat, köztük azok lehetséges érvénytelenségének eseteit szokásjogi eredetű normák rendezték a trianoni szerződés aláírásakor. Szokásjogi normák tartalmának megállapítása pedig lényegesen összetettebb kérdés, mint például a zömmel írásban kötött nemzetközi megállapodásoké. Ebből a szempontól (is) a nemzetközi közösség jelenleg kedvezőbb helyzetben van, ugyanis a hidegháború idején és az ENSZ keretében zajló kodifikációs munka eredményeképpen 1969-ben sor került „a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény” (kihirdette: 1987. évi 12. tvr.) aláírására, amely azonban csak 1980-ban lépett hatályba. Magyarország esetében ez ennél is később, 1987. július 19-én történt meg, de a bécsi egyezmény közvetlen alkalmazása nemcsak

a visszaható hatály tilalma miatt,^{xv} hanem amiatt sem jöhetne számításba, mert a trianoni szerződésben részes felek közül többen nem váltak annak (ti. a bécsi egyezménynek) részeseivé.^{xvi} A bécsi egyezmény rendelkezései mégis relevánsak lehetnek, feltéve, hogy az adott szabály szokásjogi eredetű, és már a trianoni szerződés aláírása idején is eként létezett. Kiindulási alapnak mindenesetre bizonyosan hasznosak lehetnek. A trianoni szerződés vizsgált bekezdése esetében egyedül a tévedés, mint érvénytelenségi ok jöhetne reálisan számításba, hiszen az talán még kevésbé reális, hogy a szerződő feleket, vagy azok valamelyikét a szerződés megkötésének folyamatában megtévesztették, megvesztegették, vagy a fél képviselőjét kényszerítették volna, esetleg lényeges, a szerződések megkötésére vonatkozó belső jogi szabály sérült volna. Más-más okokból, de a szerződő állam kényszerítésének fegyveres erőszak vagy fenyegetés által, valamint kógens nemzetközi jogi normába ütközésnek sem lehet jelentősége ebben a körben. A tévedés, mint a nemzetközi szerződések lehetséges – teljes vagy részleges – érvénytelenségi oka egészen biztosan szokásjogi eredetű, viszont a kapcsolódó szakirodalom vázlatos elemzése alapján inkább arra következtethetünk, hogy az I. világháborút megelőzően és a trianoni szerződés megkötése idején inkább volt az akkoriban többé-kevésbé, legalább erkölcsileg kötelező^{xvii} ratifikáció megtagadásának lehetséges oka,^{xviii} mintsem mai értelemben vett érvénytelenségi ok,^{xix} bár a szerződő felek olyan tévedése, amelynek ismeretében a felek nem kötötték volna meg a szerződést, adott esetben érvénytelenségi okként is szolgálhatott.^{xx} Ráadásul, az 1969. évi bécsi egyezmény vonatkozó rendelkezései, amelyek jórészt államhatárokat leíró térképek kapcsán kristályosodtak ki,^{xxi} nagy valószínűség szerint még akkor sem volnának relevánsak a trianoni szerződés 152. cikkének (2) bekezdése esetében, ha esetleg a több, mint száz évvel ezelőtti szokásjogi szabályokkal tartalmilag azonosak volnának. Az 1969. évi bécsi egyezmény 48. cikk (3) bekezdése értelmében ugyanis „[E]gy tévedés, amely csupán a szerződés szövegének szóhasználatára vonatkozik, nem érinti az érvényességet; ilyenkor a 79. cikk alkalmazandó.” A hivatkozott 79. cikk szerint az olyan szerződések esetében, amelyeknek van letéteményese (mint amilyen a trianoni szerződés is), „ez közli az aláíró államokkal és a szerződő államokkal a tévedést és az annak kijavítására vonatkozó javaslatot és meghatároz egy megfelelő határidőt, amelyen belül kifogás támasztható a javasolt javítással szemben.” Amennyiben az államok nem emelnek kifogást, a letéteményes elvégzi és parafálja a javítást a szövegben, amelyről jegyzőkönyvet vesz fel és annak másolatát megküldi minden érdekelt államnak. Kifogás esetén ezt a letéteményes közli a többi állammal, és a kifogás fenntartása esetén a hiba ezzel a módszerrel nem igazán kiküszöbölhető. Rendelkezésre áll még azonban a probléma szerződésértelmezés segítségével történő feloldása, illetve a felek végső soron módosíthatják is az egyezményt. Ami a fentebb idézett, az 1969. évi

bécsi egyezmény 79. cikkébe foglalt szabály esetében nagyon valószínű, hogy az szokásjogi normaként a trianoni szerződés elfogadása idején még nem létezett,^{xxii} így eleve nem lett volna alkalmazható erre a szerződésre.

3. A szerződés értelmezése – mint további lehetőség

Kétséges, hogy szerződésértelmezési helyzettel állunk-e szemben, ugyanis ebben az esetben nem arról van szó, hogy a szerződő felek között értelmezési különbség állna fenn. Az 1969. évi bécsi egyezmény nemzetközi szerződések értelmezésére vonatkozó szabályai – legalábbis a bécsi egyezmény megkötése óta – egyértelműen nemzetközi szokásjogi normát tükröznek vissza,^{xxiii} viszont a trianoni szerződés idején az államok gyakorlata valószínűleg még nem volt egységes ebben a kérdésben (sem),^{xxiv} jóllehet a bécsi egyezmény vonatkozó rendelkezésébe foglalt szabályokat, mint szokásjogi normát a Nemzetközi Bíróság ítélte már relevánsnak az egyezmény hatályba lépése, sőt, aláírása előtt elfogadott szerződés értelmezése kapcsán is.^{xxv} Az valószínűsíthető azonban, hogy sokáig a szerződés szövegét alapul vevő, textuális értelmezési módszerek, köztük a nyelvtani és logikai élvezett elsőbbséget az állami gyakorlatban, kiegészülve a teleologikus megközelítéssel,^{xxvi} míg az ún. evolutív vagy dinamikus értelmezést^{xxvii} lehetővé tevő módszerek megjelenésére a nemzetközi jog magasabb szerveződésének szintjén, mindenekelőtt a nemzetközi igazságszolgáltatás, különösen az állandó nemzetközi bírászkodás megjelenése és széleskörű elterjedése után kerülhetett csak sor. A trianoni szerződés aláírása idején, vagy attól időben „nem túl távol” keletkezett nemzetközi bírósági esetjog alátámasztja a fenti értékelést, amennyiben az nemzetközi szerződések értelmezésének elsődleges feladata a szerződő felek szerződéskötés kori akaratának feltárása volt.^{xxviii} Az első világháborút megelőző tudományos kodifikációs kísérletek lényegében, és nem meglepő módon, ugyanezen az állásponton voltak.^{xxix} Az 1969. évi bécsi egyezmény alapján a szerződésértelmezésnek van egy általános szabálya^{xxx} (31. cikk), valamint kiegészítő eszközei (32. cikk). A bécsi egyezmény a több nyelven hitelesített szerződések értelmezésére is tartalmaz szabályokat (33. cikk), ezek azonban a trianoni szerződés rendelkezései nagy részében nem lehetnének relevánsak, mivel maga a szerződés köti ki a francia nyelvű szövegváltozat elsőbbségét eltérés esetén. A 31. cikk a teleológiai értelmezéssel kombinált nyelvtani-logikai értelmezést tekinti a nemzetközi szerződések értelmezése általános szabályának: „[A] szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.” A szerződésértelmezés kiegészítő eszközeinek lényegében a történeti módszerek (a

szerződés-kötés körülményeinek figyelembevétele, valamint a *travaux préparatoires*, azaz a szerződés-kötés közben keletkezett dokumentumok vizsgálata) minősülnek, amelyek felhasználhatók az általános szabállyal nyert értelem megerősítésére, illetve abban az esetben tulajdonképpen „kötelező” is igénybe venni azokat, ha az általános szabállyal végzett értelmezés félreérthető vagy homályos, esetleg nyilvánvalóan képtelen vagy ésszerűtlen értelemhez vezetett. Az 1969. évi bécsi egyezmény abban a tekintetben hozott újdonságot, hogy hierarchiát próbált meg felállítani az értelmezési módszerek között, a megelőző szokásjogi normák ezt nem feltétlenül ebben a szellemben szabályozták, a jogalkalmazók többféle módszert alkalmaztak esetenként változtatva, a történeti módszer pedig egészen biztosan nem volt alárendelve más megközelítéseknek.^{xxxii}

4. A szerződés módosítása – mint járhatatlan út

A trianoni szerződés nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely annak átfogó felülvizsgálatára és módosítására vonatkozna, mivel abban csupán a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának módosítására (26. cikk), a kisebbségi rendelkezések megváltoztatására (60. cikk), valamint a távírók és távbeszélők kapcsán megállapítottak csehszlovák-magyar viszonylatban történő későbbi esetleges módosítására vonatkozóan találhatunk szabályokat (310. cikk (6) bekezdés). Emellett lehetőség volt még bizonyos jóvátétellel kapcsolatos rendelkezések egyszerűsített megváltoztatására is (pl. 164. cikk), továbbá a kikötőkkel, vasutakkal, vízi utakkal összefüggő szabályok felülvizsgálatára (311-313. cikkek). A korabeli magyar^{xxxiii} (valamint osztrák)^{xxxiii} nemzetközi jogi szakirodalom táplált bizonyos, később alaptalannak bizonyuló reményeket az Egyezségokmány 19. cikke iránt, amelynek értelmében „[A] Közgyűlés időnként felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak az újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.”^{xxxiv} Ennek a cikknek a Közgyűlés előtti felhívására mindössze három alkalommal került sor, mégpedig az 1920-as évek első felében, és minden alkalommal sikertelenül,^{xxxv} nemhiába nevezte John Foster Dulles későbbi amerikai külügyminiszter a 19. cikket a Nemzetek Szövetsége „szívének, amely azonban sohasem vert.”^{xxxvi} Természetesen a szerződő felek már a trianoni szerződés megkötése idején hatályos vonatkozó nemzetközi jogi normák alapján sem voltak korlátozva abban, hogy az egyezményt, ha akarták volna, együttes akarattal, közösen megváltoztassák. Az 1969. évi bécsi egyezmény, amely ebben az esetben feltehetően már jóval korábban kialakult szokásjogi szabályt hordoz, meghatározza a többoldalú szerződések módosítása esetén követendő eljárást. Megjegyzendő,

hogy a korábbi szokásjogi szabály alapján a multilaterális szerződések megváltoztatásához valamennyi szerződő fél kellett, míg napjainkra ez már nem feltétlenül van így.^{xxxvii} Érdekesség, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság, amely az említett bécsi egyezmény alapját képező tervezetet és az ahhoz csatolt kvázi-autentikus kommentár kidolgozta, elvetette a felülvizsgálat (revízió) kifejezés alkalmazását,^{xxxviii} és helyette a megváltoztatás (*amendment/amendement*) kifejezést alkalmazza mind az átfogó felülvizsgálatokra, mind pedig a szerződés egyes rendelkezéseinek megváltoztatására,^{xxxix} míg az *inter se* (meghatározott felek közötti) változtatásokat a módosítás (*modification*) szóval jelöli.^{xl} Érdekesség az érdekességen belül, hogy a szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény hivatalos magyar fordítása a két kifejezést felcserélt értelemben, dogmatikailag helytelenül alkalmazza.^{xli} A trianoni szerződés 152. cikkét végül nem változtatták meg, feltehetően annak az egészhez viszonyított relatíve csekély jelentősége miatt, valamint nagyon valószínű, hogy a letéteményes franciák és a többi győztes nagyhatalom úgy gondolhatta, hogy bármilyen változtatás a szövegen, csak táplálná Magyarország reményét a szerződés revíziójának lehetősége iránt.

5. Összegző gondolatok

Meglehetősen ritka, hogy egy nemzetközi szerződés hiteles szövegeiben ilyen hiba forduljon elő, mint amelynek lehetséges hatásait és jogi feloldását igyekeztem az iménti oldalakon több oldalról megvizsgálva bemutatni. Ennél jóval gyakoribb, hogy amennyiben a szerződést több nyelven is hitelesítették, és ezek valamennyien egyenlő erővel bírnak az értelmezés szempontjából, azok között van eltérés,^{xlii} amelyet aztán a többnyelven hitelesített nemzetközi szerződések értelmezésére vonatkozó nemzetközi jogi szabályok alapján lehetséges rendezni. Ilyenre akad példa a trianoni szerződés I.^{xliii} és XIII.^{xliiv} fejezeteiben is, amelyek két további nemzetközi szerződést, a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányát, valamint a Nemzetközi Munkügyi Szervezet alapító rendelkezéseit tartalmazzák. Mindkét rész esetében közös, hogy azok a francia mellett az angol szövegváltozat azonos erővel bír értelmezési viták esetén. Ugyancsak gyakori, hogy a hivatalos magyar szöveg tartalmaz téves fordítást.^{xliv} Mivel a legtöbb esetben – főleg multilaterális szerződések esetében – a magyar nyelvű változat nem minősül hitelesnek, ez értelmezési problémát nem kellene, hogy okozzon a gyakorlatban, mivel ilyen esetekben a hiteles szövegváltozatnak megfelelően kell alkalmazni az adott szerződést. A trianoni szerződés esetében is találunk ilyen esetekre példát. Így, a 119. cikk I. táblázatában a kihirdető magyar törvénycikk 910-ben maximálta a lőszeroszlopok és vonatok legénységét, noha a hiteles francia szövegváltozat ennél kedvezőbb, 940 volt. Természetesen, ha a magyar

jogalkalmazó időben észrevette ezt a különbséget, akkor kockázatok vállalása nélkül vehette figyelembe a francia szöveget a szigorúbb és téves magyarral szemben. Hasonló esetekre amúgy a magyar belső jogban létezik ma már szabály, a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 8. § (1) d) pontja alapján belső jogszabállyal módosítható a nemzetközi szerződést kihirdető törvény vagy kormányrendelet (esetleg miniszteri rendelet), fordítási hiba esetén, vagy, ha a hiteles és a magyar szöveg között különbség van. Ennek alapján akár a trianoni szerződés 119. cikke is módosítható volna, igaz annak ma már semmi jelentősége sem lenne, lévén az említett rendelkezés nem jelent hatályos kötelezettséget Magyarországra nézve. Nincs információ továbbá arról sem, hogy a Jat. említett rendelkezése alapján valaha is sor került volna ilyen módosításra. Visszatérve az írásom tulajdonképpeni tárgyát képező 152. cikk (2) bekezdésre, megállapítható, hogy az azzal kapcsolatban felmerülő problémára egyedül a szerződés megváltoztatása kínálhatott volna megnyugtató megoldást, erre azonban – feltételezhetően és alapvetően – politikai megfontolások miatt nem kerülhetett sor.^{xlvi} Az nem minősül a szerződés részleges érvénytelenségével járó tévedésnek, és azt pusztán a szerződésértelmezés eszközeivel sem lehet feloldani. A magyar jogalkotó „lábjegyzetes” megjegyzése alkotmányjogi áthidalást jelenthetett ugyan, viszont ez önmagában már csak azért sem lehetett elegendő, mert a hivatkozott rendelkezés nem-önvégrehajtó (*non self-executing*), vagyis releváns belső jogi jogalkotás nélkül nem tudott hatályosulni. Annak meg szintén nincs nyoma sem a Magyar Törvénytarban, sem pedig a Rendeleték Tárában, hogy a magyar jogalkotó a 152. cikkel kapcsolatban bármilyen végrehajtási jogszabályt alkotott volna. Emiatt nagyon valószínű, hogy a 152. cikk (2) bekezdése Magyarországon soha nem került végrehajtásra.

ⁱ A jelenlegi részes felek száma ettől eltérhet, részben bizonyos akkori államok későbbi szétválása, és ezzel összefüggésben a nemzetközi szerződésekben való államutódlás kérdése miatt, másrészt eleve voltak olyan országok, amelyek a trianoni szerződést bár aláírták, de nem erősítették meg ratifikálták). Előbbire példa lehet a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Csehszlovákia. Utóbbira pedig az Egyesült Államokat kell első helyen megemlíteni, ugyanis a Szenátus – a többi Párizs-környéki békeszerződésekhez hasonlóan, nem támogatta a trianoni szerződés megerősítését. A két ország közötti hadiállapot megszüntetése, és az együttélés kereteinek kialakítása miatt Magyarország és az Egyesült Államok emiatt kétoldalú békeszerződést írt alá egymással 1921. augusztus 29-én Budapesten (kihirdette: 1921. évi XLVIII. tc.). Lengyelország és Nicaragua esetében valószínűleg elmaradt a ratifikáció, míg Panama esetében bár ez megtörtént, a rendelkezésre álló információk alapján az érintett közép-amerikai ország nem értesítette erről a letéteményes Franciaországot. Lásd erről: TÓTH, Norbert: The Temporal Effect and the Continuance in Force of the Treaty of Trianon. A Hundred Years Later. *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*. 2020 (8). 136-156. p.

ⁱⁱ Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Afrika, India, Franciaország, Olaszország, Japán, Belgium, Kína, Kuba, Görögország, Nicaragua, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Sziám (Thaiföld), Csehszlovákia.

ⁱⁱⁱ Lásd i. vj.

^{iv} Kiemelés: szerző.

^v Tény, hogy az interneten olyan francia szövegváltozat is fellelhető, amelyben az „autrichiens”-t „hongrois”-ra javították, ugyanakkor a francia külügyminisztérium elektronikus szerződéstárában elérhető változat az „autrichiens”-t tartalmazza.

^{vi} A Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányát tartalmazó I. rész, valamint a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) létrehozására vonatkozó szabályokat tartalmazó XIII. rész esetében az angol szövegváltozat is a francia nyelvűvel megegyező erővel bír. Vö. vii. vj.

^{vii} Lásd a trianoni békeszerződés 364. cikk (2) bekezdését.

^{viii} Lásd az 1919. évi Saint-Germain-en-Laye-i békeszerződés 168. cikk (2) bekezdését.

^{ix} Dr. ALKÉR Kálmán – Dr. AMBRÓZY Gyula – Dr. DANILOVICS Pál – Dr. LUKÁCS Simon – Dr. NYULÁSZI János – Dr. PAP Dezső – SIPOS Árpád: *A Magyar Békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata*. Az Ordo Törvény- és Rendeletár kiadása. Budapest, 1921. 72.

^x KALB, Herbert – OLECHOWSKI, Thomas – ZIEGERHOFER, Anita (hrsg.): *Der Vertrag von St. Germain. Kommentar*. MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. Wien, 2021. 352. p

^{xi} Lásd az 1919. évi versailles-i békeszerződés 222. cikk (2) bekezdését.

^{xii} Lásd a Neuilly-sur-Seine-i békeszerződés 113. cikk (2) bekezdését.

^{xiii} Lásd a Sèvres-i békeszerződés 215. cikk (2) bekezdését. A Sèvres-i szerződés helyett végül hatályba lépett 1923. évi lausanne-i békeszerződés ezt a kérdést (is) teljesen más módon rendezte.

^{xiv} Ehhez hozzá kell tenni, hogy állítólag mind az Ausztriával kötött 1919. évi Saint-Germain-en-Laye-i békeszerződés 203. cikkéhez csatolt mellékletben, valamint a trianoni békeszerződés 186. cikkéhez csatolt mellékletben hivatkozott „1907. évi december hó 30-án kelt osztrák–magyar törvény” nem létezett a valóságban. VON HOFMANNSTAHL, E.: Austro-Hungarians. *The American Journal of International Law*. Volume 36. Issue 2. April 1942. 292-294. p. Amennyiben a hivatkozott cikkben vázolt feltételezés valóban megfelel a valóságnak, az a trianoni szerződés 152. cikkében vétett hibához hasonló jelentőségű. Ugyanakkor az ellenkezője a valószínűbb, mivel az osztrák-magyar Birodalmi Törvénytárban (Reichsgesetzblatt) azonosítható egy olyan törvény, amelyre illik a két békeszerződés „leírása.” <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1907&page=22&size=45> (2024. 09. 14.) Ráadásul a korabeli magyar szerzők sem utaltak arra, hogy ilyen törvény ne létezett volna. ALKÉR Kálmán et. al: *A Magyar Békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata*. Az Ordo Törvény- és Rendeletár Kiadása, Budapest, 1921. 121. p.

^{xv} Lásd az 1969. évi bécsi egyezmény 4. cikkét.

^{xvi} Így a Dél-afrikai Köztársaság, Franciaország, India, Románia, és Thaiföld.

^{xvii} OPPENHEIM, Lassa: *International Law. A Treatise. Vol. 1. Peace*. Longmans, Green, and Co. London, 1905. 535. p.

^{xviii} HALL William Edward: *Treatise on International Law. Fourth Edition*. Clarendon Press, Oxford, 1895. 347. p.

^{xix} Jan Klabbers szerint például a tévedés, legalábbis mai értelmében, releváns gyakorlat hiányában nem valószínű, hogy nemzetközi szokásjogi alátámasztással rendelkezik. KLABBERS Jan: *The Validity and Invalidity of Treaties*. In: HOLLIS Duncan B. (ed.): *The Oxford Guide to Treaties*. Second Edition. Oxford University Press, Oxford, 2020. 560. p. Más szerzők is – közvetetten – a releváns gyakorlat hiányára utalnak. SCHRÖDER Meinhard – SCHWERDTFEGGER Angela: *Treaties, Validity*. In: Max Planck Encyclopedias of International Law. Oxford University Press, Oxford. 2

^{xx} WHEATON, Henry: *Elements of International Law. Sixth Edition*. Little, Brown, and Company. Boston, 1855. 326. p.

^{xxi} SCHRÖDER – SCHWERDTFEGGER: 11.

^{xxii} VILLIGER, Mark. E.: *Commentary on the Vienna Convention on the Law of Treaties*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden–Boston, 2009. 960. p.

^{xxiii} VILLIGER 2009. 440. p. PAPARINSKIS, Martins: *Regulating treaties: A comparative perspective*. In: TAMS, Christian J. et al.: *Research Handbook on the Law of Treaties*. Edward Elgar, Cheltenham, 2014. 47. p. A Nemzetközi Bíróság ítélkezési gyakorlatában következetesen ezt az álláspontot képviseli. Pl: Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro/Belgium)(Preliminary Objections) Case, ICJ Reports 2004 318, para. 100.; LaGrand (Germany/USA) Case, ICJ Reports 2001 501, para. 99.; the Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia) Case, 1999 1059, para. 18.; the 1991 Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau/Senegal) Case, ibid. 1991. 69. f, para. 48.

^{xxiv} VILLIGER 2009. 439. p.

^{xxv} Arbitral Award of 3 October 1899 (Guyana v. Venezuela) Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 2020, para. 70.

^{xxvi} HERDEGEN Mathias: *Interpretation in International Law*. Max Planck Encyclopedias of International Law. Oxford University Press, Oxford. 5.

^{xxvii} Az evolutív értelmezés lényege, hogy a szerződő felek szerződéskötés kori akaratát háttérbe szorítva, a szerződés szövegének értelme a társadalmi és egyéb változásokkal összhangban az idő múlásával változhat. Különösen a nemzetközi bírói fórumok terjedése kedvez ennek a felfogásnak. BJORGE, Eirik: *The Vienna Rules*,

Evolutionary Interpretation, and the Intentions of the Parties. In: BIANCHI, Andrea – PEAT, Daniel – WINDSOR, Matthew: *Interpretation in International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2018. 190-198. p.

^{xxviii} Article 3, Paragraphe 2, du Traité de Lausanne (Frontière entre la Turquie et l'Irak) Publications de la Cour PEermanente de Justice Internationale, Série B. - N. 12. Le 21 Novembre 1925. p. 12, Pays-bas c Portugal 1914 ríaa 11 481, 497. 496-497. BJORGE, Eirik: *The Vienna Rules, Evolutionary Interpretation, and the Intentions of the Parties*. In: BIANCHI, Andrea – PEAT, Daniel – WINDSOR, Matthew: *Interpretation in International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2018. 189-204. p., ARATO, Julian: *Accounting for Difference in Treaty Interpretation Over Time*. In: BIANCHI, Andrea – PEAT, Daniel – WINDSOR, Matthew: *Interpretation in International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2018. 205-228. p.

^{xxix} Ezek rövid összefoglalását lásd: HARASZTI György: *A nemzetközi szerződések értelmezésének alapvető kérdései*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 28-41. p.

^{xxx} A hivatalos magyar fordítás szerint helytelenül: „szabályai.”

^{xxxi} VILLIGER 2009. 421-423. p.

^{xxxii} Lásd például: BUZA László: *A Nemzetek Szövetségének szerepe az alkalmazhatatlanná vált nemzetközi jogszabályok revíziójánál s a rebus sic stantibus klauzula*. Egyetem Barátainak Egyesülete. Szeged, 1931., FLACHBARTH Ernő: *A területi revízió jogi alapjai*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1933.

^{xxxiii} Pl. KUNZ Josef. Laurenz: *Die Revision der Pariser Friedensverträge*. Julius Springer, Wien, 1932.

^{xxxiv} Nagy Noémi által pontosított szöveg.

^{xxxv} 1920-ban az ún. Salétromháborút (1879-1884) Chile és Bolívia között, 1921-ben pedig ugyanezzel a konfliktussal kapcsolatban Peru és Chile között lezáró békeszerződések, míg 1925-ben a Kínára a 19- században rákényszerített egyenlőtlen szerződésekkel összefüggésben került elő a 19. cikk. Crema, Luigi: *Article 19*. In: KOLB, Robert (dir.): *Commentaire sur le Pacte de la Société des Nations*. Bruylant, Bruxelles, 2015. 772. BRUHÁCS Jánps – KIS KELEMEN Bence – MOHAY Ágoston: *Nemzetközi jog I*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023. 150. p.

^{xxxvi} Idézi: KALB – OLECHOWSKI – ZIEGERHOFER 2021. 106. p

^{xxxvii} VILLIGER 2009. 516.

^{xxxviii} Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries 1966. Yearbook of the International Law Commission, 1966, vol. II. 232. para. (3).

^{xxxix} Lásd az 1969. évi bécsi egyezmény 40. cikkét.

^{xl} Lásd az 1969. évi bécsi egyezmény 41. cikkét.

^{xli} BRUHÁCS – KIS KELEMEN – MOHAY 2023. 149. p.

^{xlii} A trianoni szerződéshez képest újabb nemzetközi megállapodások közül példa az Európai Unió Működéséről szól Szerződés (EUMSz), amelynek, a többivel azonos relevanciával bíró, magyar szövegváltozatából a kodifikátor (fordító) rendre kihagyta az ügynökség kifejezést, és csak „az intézmény, szervezet, vagy hivatal” szófordulatot tartalmazza az EUMSz érintett rendelkezései. Lásd például az EUMSz. 265. cikk (2) bekezdését. Ebben az esetben viszont ez a gyakorlatban elvileg nem okozhat értelmezési nehézséget, mivel a magyar nyelvű mellett több más nyelven készült szövegváltozat egyaránt hiteles és az értelmezés szempontjából azonos jelentőséggel bír.

^{xliii} Ld. például a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának 8. cikk, amelynek angol szövegváltozatából hiányzik, az „amennyiben szükséges” fordulat a leszerelési tervek kapcsán, míg a franciában szerepel ez a szűkítő szókapcsolat. Mivel a nemzetközi jogban szerződésértelmezések esetében még mindig (akkoriban meg pláne) a megszorító értelmezés volt alkalmazandó, az államok szuverenitásának elve miatt, így nyilvánvalóan a francia változatot kellett alapul venni.

^{xliv} Az előző lábjegyzethez hasonló szűkebb értelmezést indokoló különbség van a trianoni szerződés 331. cikkében is.

^{xlv} Lásd például az 1969. évi bécsi egyezményt kihirdető magyar jogszabályt (1987. évi 12. tvr.), amelyben a bécsi egyezmény 1. cikk a) pontjában pontatlanul fordították a „szerződés” fogalmát. A magyar szöveg ezt jelenleg a következőképpen tartalmazza: „a „szerződés” államok között írásban kötött és a nemzetközi jog által szabályozott megállapodást jelent, tekintet nélkül arra, hogy egyetlen, kettő vagy több, egymással kapcsolatos okmányba foglalták-e azt és függetlenül a megállapodás sajátos *rendeltetésétől*.” (Kiemelés: szerző). A bécsi egyezményt öt nyelven (kínaiul, angolul, franciául, spanyolul és oroszul) hitelesítették, és elegendő az angol és francia szöveget az imént kiemelt szónál összevetni ahhoz (*designation* illetve *dénomination*), hogy egyértelmű legyen, nem „rendeltetésétől”, hanem „elnevezésétől” lenne a helyes fordítás ebben az esetben. Ennél nagyobb jelentőségű hiba csúszott a nemzeti kisebbségek védelméről szóló 1995. évi Keretegyezményt kihirdető törvénybe (1999. évi XXXIV. törvény). Ennek 15. cikke ugyanis a hivatalos magyar szöveg szerint úgy hangzik, hogy „A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteremtik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a feltételeket, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképpen az őket érintőkben – való *részvételhez* szükségesek.” (Kiemelés: szerző) Mind a francia, mind pedig az angol hiteles szövegváltozat „*hatékony részvételhez*”-ről beszél, a különbség ebben a kontextusban egyáltalán elhanyagolható.

^{xlvi} Tény ugyanakkor, hogy a trianoni szerződés ILO-ra vonatkozó szabályai (XIII. rész) módosultak a két világháború között, lásd pl. „1935. évi I. törvénycikk a trianoni békeszerződés XIII. része („Munka”) 321. Cikkének módosításáról.”, továbbá a Magyarország és Ausztria között 1921-ben kötött Velencei jegyzőkönyv alapján tartott az év végén tartott „Sopronkörnyéki népszavazás” alapján lényegében inter se módosultak az 1919. évi Saint-Germain-en-Laye-i szerződés, valamint a trianoni szerződés magyar-osztrák államhatárt megállapító rendelkezései.